

פרוטוקול מס' 219

מישיבת ועדת החינוך והתרבות
שהתקיימה ביום ב', כג' בתמוז תשל"ג - 23.7.1973, בשעה 11.00.

ג כ ו :

חברי הועדה:
א. רימלט - היו"ר
ס. בן-פורת
א. ורדיגר
ס. ידיד
א. כץ
ע. פינברג-סירני
ד. קורן
א. רזיאל-נאור

מוזמנים:
א. פלד - מנכ"ל משרד החינוך והתרבות
ס. איילי - משרד החינוך והתרבות
ד"ר ליסק - האוניברסיטה העברית
ב. נסים - משרד החינוך והתרבות
ר. פינק - רכזת מידע, הכנסת

מזכירת הועדה: ד. פלד

רשמה: ס. כהן

סדר-היום:
דברי היו"ר א. רימלט לזכרו של צבי נשרי ז"ל;
חוק חינוך ממלכתי (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973;
תשובות מנכ"ל משרד החינוך והתרבות לשאילתות;
סקירת מנכ"ל משרד החינוך והתרבות על ההכנות לשנת
הלימודים הבאה.

- 626 -

(מתקבל ביום 25.7.73)

דברי היו"ר א. רימלט לזכרו של צ. נשרי ז"ל

היו"ר א. רימלט:

אני פותח את ישיבת הועדה.

נתייחס עם זכרו של צבי נשרי ז"ל, ראשון הראשונים בחינוך הגופני ובמערכת בתי-הספר בארץ. צבי נשרי היה לא רק אבי החינוך הגופני, אלא גם מטייסדי תנועת הצופיות ומטאורגניה הראשונים. בחייו הפך לשם דבר ולמושג.

שמו יישאר חרות לא רק בתולדות החינוך בארץ-ישראל, אלא גם בתולדות התחיה הלאומית במולדת.

(חברי הועדה כיבדו את זכרו של צבי נשרי ז"ל בקימה)

חוק הינדך ממלכתי (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973

היו"ר א. רימלט:

בהסכמתכם אני רוצה להוסיף סעיף בסדר היום. אני מבקש שנאשר בקריאה שניה את התיקון לחוק חינוך ממלכתי - הצעת חבר הכנסת שלום לויין. עסקנו בסוגיה זו. הכנסנו שינויים בהצעה המקורית שלו, והחלטנו להביא את החוק לקריאה ראשונה בכנסת לפי הנוסח שבחוברת הכחולה שלפנינו.

התיקון הוא שבסעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי, במקום המלים "חינוך החובה" יבוא "החינוך", ולפי זה סעיף 2 בחוק ייקרא כך: "מטרת החינוך הממלכתי היא להשתית את החינוך במדינה על ערכי תרבות ישראל...".

אני מעמיד את הצעת התיקון להצבעה.

ה צ ב ע ה

סעיף 1 - אושר.

היו"ר א. רימלט:

נביא את החוק לכנסת לקריאה שניה ושלשית ללא הסתייגויות.

היו"ר א. רימלט:

קיבלתי מכתב רשמי לוועדה מהעתונאי יצחק שור. הוא מסתמך על דיון שהיה כאן בעניין פנסיה למורים, ומעיר את הערותיו. הוא גם פרסם מאמר ב"הד החינוך". אנחנו נשכפל את המכתב הזה ונעביר אותו לכל חברי הועדה. אני חושב שאין כאן דבר מיוחד שצריך להתייחס אליו.

תשובות מנכ"ל משרד החינוך והתרבות לשאלות של חברי הועדה

א. פלד:

חבר הכנסת ידיד שאל על עזרה להחזקת ילדים בפנימיות. עד היום העזרה שאנחנו נותנים למעוטי יכולת בפנימיות היא בשיעורים קטנים יחסית, בין 200 ל-300 לירות לילד. בפנימיות בבתי-ספר חקלאיים בדרך כלל האפשרות של החזקת הילד גדולה יותר. בהצעת התקציב לשנת 1974/75 יש בכוונתנו להגדיל את המענקים באופן משמעותי, עד לסכום של כ-1,200 לירות לשנה, כלומר כ-100 לירות לחודש. זה כמובן כפוף לאישור התקציב והסעיפים הרלבנטיים על-ידי הכנסת.

23.7.1973 - א. פלד

חבר הכנסת נריה אמר שהפנימיות של הישיבות אינן מקבלות אף פרוטה לחינוך המסללים, על אף שהישיבות נותנות יום לימודים שלם. לשאלה זו הצטרפה חברת הכנסת פינברג-סירני לגבי החינוך הקיבוצי. יום לימודים ארוך אינו קיים בחינוך העל-יסודי כפעולה מאורגנת של מערכת החינוך. הוא אינו קיים כמושג ארגוני תקציבי בחינוך העל-יסודי, אלא רק בחינוך היסודי. בחינוך העל-יסודי אנחנו נותנים פעולות עזרה לתלמידים, כמו שעורי עזר, הכנת שעורים מודרכת, חונכות וכיו"ב. הישיבות התיכוניות נהנות מפעולות הטיפוח האלה בדיוק כמו בתי-ספר אחרים.

גם חינוך מסללים במתכונת המקובל בחינוך היסודי אינו קיים בחינוך העל-יסודי. פעולות אחר הצהריים בחינוך העל-יסודי הן פעולות טיפוח בלבד, ובהן חלקן של הישיבות התיכוניות כחלקם של בתי-הספר האחרים.

אותה תשובה שעניתי על הישיבות התיכוניות כוחה יפה גם לגבי החינוך העל-יסודי הקיבוצי. יכול להיות שהתשובה אינה מספקת. על כל פנים זו התשובה.

- - - - -

סקירת מנכ"ל משרד החינוך והתרבות על ההכנות לשנת הלימודים הבאה

היו"ר א. רימלט: נשמע עכשיו סקירה ספיי מר פלד על היערכות מערכת החינוך לקראת שנת הלימודים הבאה.

א. פלד: הדיון של היום הוא הדיון הסדיר האחרון בארבע שנות עבודת הועדה. לי היה הכבוד להיות אני רוצה ראשית להודות לכם בשם שר החינוך והתרבות, שכידוע נבצר ממנו להיות איתנו כאן היום, בשם משרד החינוך והתרבות על כל יחידותיו וחבריו שהיו נוכחים בישיבות אלה או אחרות של הועדה, נלבסוף בשמי, שהיה לי הכבוד והעונג להיות נוכח כאן כמעט מדי שבוע, ולהישתתף גם לאש הצולבת של השאלות וגם להיענות ולרעות המפורות והפורות שודאי תרמו לא מעט לעבודה מערכת החינוך.

בכל פרידה יש מידה מסויימת של צער. אני מניח שלפחות כעונד מדינה אולי אסור לי להתייחס ליוצאים ולנכנסים. אנחנו יודעים בנשחון מלא שאי-שם בראשית נובמבר תתכנס הכנסת השמינית, תכונן ועדת החינוך והתרבות, וחלק מהחברים היושבים כאן ודאי ימשיכו בעבודה בועדה החדשה. אני מזדה לכל חברי הועדה שישנם כאן ולא לה שאינם כאן, מאחל להם מערכת נעימה, ומאחל לנו להיפגש בפתיחת הקדנציה הבאה לעבודה משותפת לתועלת ולטובת מערכת החינוך כולה.

אגש עתה לסקירה. אודה שקצת התלבטתי מה לומר היום, משום שהיו לנו הזדמנויות שונות במשך השנים האחרונות, וגם במשך השנה האחרונה, לדון על פעולות משרד החינוך והתרבות. ורק לאחרונה, שעה ששר החינוך והתרבות הגיש את התקציב במליאת הכנסת, הוא עמד על עיקרי העבודה או על ששימותיו העיקריות של המשרד. אני בחרתי לא לחזור על דברים שכבר נאמרו, אלא להקדיש מספר מלים לעבר, כדי לציין את מה שנראה לי לעניות דעתי כחידושים או כקו שונה בפעולת משרד החינוך והתרבות בקדנציה הזאת, ולהקדיש את עיקר דברי למשימות ולתכניות שלנו לקראת פתיחת שנת הלימודים תשל"ד, מאחר שמשיבות טכניות כנראה לא נוקל להיפגש לישיבה המסורתית ערב פתיחת שנת הלימודים.

נדמה לי שלא אגזים - וגם לא ייחשב לי הדבר ליוהרה - אם אומר שהקו המאפייין את השנים האחרונות, שנות הכהונה של הועדה הזאת, במשרד החינוך והתרבות, היתה פתיחות והיענות לחידושים ולתמורות בחברה הסובבת אותנו על כל היבטיה, בתחום החברה, בתחום הרנח, בתחום המדע; ופתיחות והיענות לחידושים ולתמורות בתחום החינוך עצמו.

כידוע מערכות החינוך בעולם שרויות באי-נחת. מדברים על משבר בית-הספר, על משבר החינוך. זו תופעה עולמית.

אנחנו אמנם מיוחדים, אבל אנחנו לוקחים חלק בנעשה בעולם, קשורים בתקשורת המונית והלא-המונית למה שמרחש בארצות שונות, בעיקר בארצות המערב, בארצות הפתוחות. ואי-הנחת הזאת, בין אם יובאה אלינו מהחוץ ובין אם היא ייצור עצמי, קיימת גם אצלנו.

דומני שבפעולותינו בשנים האחרונות אנחנו ניסינו להתמודד עם אי-הנחת הזאת, לא תמיד בהצלחה, אבל לפחות לא התעלמנו ממנה. ניסינו לגלות את שורשיה ולנסות לשנות את אותם דברים שנראו לנו כסיבות אי-הנחת. דבר אחד אני רוצה לומר בניגוד לאופנה המקובלת היום נאמר בשולי מחנה חוקרי החינוך בעולם, ונדמה לי שיותר לנו לומר את הדברים האלה גם אם הם לא כל כך אופנתיים: דומני שהמטרה אינן משבר של החינוך, אינן משבר של בית-הספר, אלא המשבר הוא בבית-הספר. משר החינוך והתרבות עדיין לא מצא דרך אחרת, טובה יותר, לפעולת חינוך ולימוד, מאשר בית-הספר. אינני בא לומר שבית-הספר במתכונתו הקיימת הוא הפתרון האידיאלי לבצע את מה שמוטל עליו לבצע. אבל ודאי שאין המסקנה מכאן, כפי שנוהגים לומר בכמה מקומות, "דיסקולנינג סוסייטי" אלא אולי הסיימה צריכה להיות "דיסקולנינג סוסייטי".

אני חושב שמותר לנו להתברך בכך שבשנים האלה איפיינו אותנו יותר תכונות, הליכה בקו של ביזור סמכויות, מתן אפשרות למגמות ולגורמים בלתי מקובלים, יוצרניים, יצירתיים, ומגמה של אינדיבידואליזציה בהוראה.

גם בעבודת המשרד חל שינוי בארגונו של המשרד. ומאז תום השנה הראשונה לקדנציה הנוכחית הוחל בארגון מחדש של משרד החינוך והתרבות, לא רק סתוך, שגעון מינהלי, אלא גם סתוך איזון שהיא קונצפציה של פילוסופיה חינוכית, שרואה באוטונומיה חינוכית של המורה ושל בית-הספר יסוד מוסד לארגון מערכת החינוך. וכאשר דיברנו על ביזור, הכוונה לא היתה לפרק מהמבנה של משרד החינוך כמה מהמסכויות ולהעבירן למנהל המחוזות ולמסד מרכזי חדש, במקום בדרג של המנהל בדרג של מנהל המחוז; אלא סתוך ראיתי המורה ובית-הספר כתא חינוכי אוטונומי בעל אפשרויות פעולה עצמאיות, בעל כושר ליזום דברים ובעל יכולת לבצע אותם.

התחלנו בדרך זו. דרך זו רצופה קשיים, גם קשיים מהותיים, גם קשיים אישיים, גם קשיים פרופסיונליים. אבל דומני שמותר לי לומר היום שהעגלה התחילה לזוז. הצירים עדיין חורקים פה ושם, אבל היא זזה.

אין זה סוד שגם בתחום הפיקוח הפדגוגי היתה אי-נחת, גם במערכת החינוך וגם מחוצה לה, וגם במשרד החינוך והתרבות. וכבר סיפרתי לועדה שהחלטנו לטפל בנעיה זו כבר לפני כשנה וחצי, שעה שביקשנו מפרופ' מינקוביץ ומו"ר באיי ללמוד את הנושא, להגיש דו"ח ולהגיש הצעה של תכנון מחדש של מערכת הפיקוח וההדרכה במערכת החינוך. הדו"ח הוגש. הדיונים במסגרות החלו, ואני מקווה שכשנה הבאה נגיע לכלל ראשיתה של תכנית פעולה.

התחלנו גם בארגון ובתיאום רב יותר של הוראת המקצועות, על-ידי כך שרתמנו לעגלה אחת שלושה גורמים שהם בעצם הגורמים הפועלים במערכת החינוך בכל אתר ואתר, והם המורים, אנשי המשרד - מפקחים או אנשי תכניות לימודים, ואנשי המחקר החינוכי מהאוניברסיטאות. ובעצם אחד הדברים שאני יכול לומר שאנחנו יכולים להתברך בהם הוא שהצלחנו להגיע להיענות מירבית מצד שלושה גופים אלה, גם מצד המורים, גם מצד אנשי המשרד, שזה חלק מעבודתם, וגם מצד אנשי האוניברסיטאות, היענות גדולה מאד לשיתוף פעולה ולתרומה קונסטרוקטיבית בפעולת המשרד בתחומים שונים. אציין ברגע זה במיוחד את התחום של ריכוז מקצועות ההוראה נחתך אנכי לאורך כל מערכת החינוך, על-ידי הקמת ועדות המקצוע שתפקידן לרכז, לתאם ולפקח על הוראת המקצוע מגן הילדים עד גמר בית-הספר העל-יסודי.

דבר נוסף שהנהגנו, והוא היה בהחלט חידוש, זו יצירת הפורום של דיון, תכנון ותיאום בפעולות שאינן פעולות חינוך ישירות במשרד החינוך והתרבות, אלא מה שקראנו פעולות תרבות וחברה.

23.7.1973 - א. פלד

הוקם גוף מיוחד שמשתתפים בו, יחד עם המנכ"ל, מנהלי האגפים לתרבות ואמנויות, אגף הנוער, רשות הספורט, התרבות התורנית. תפקידו לתאם את פעולות המשרד בכל התחומים האלה, ובין התחומים האלה לבין תחום החינוך הפורמלי.

אנחנו גם הרחבנו את עבודת התכנון של המערכת על-ידי פיתוח מערך סטטיסטי, עריכת תחזיות, מחקרים ותכניות לטווח קצר ולטווח ארוך.

נדקה לי שמותר לי גם לומר - אולי אסור לי להיחפז, אבל אני מקווה שהדברים שאומר כאן לא יתברו בשבועות הקרובים - שבשנתיים האחרונות הגענו לרגיעה ביחסים העבודה עם הסתדרות המורים וארגון המורים. ולמרות הכרזת הסכסוך אני מקווה שבשנת הלימודים תיפתח כתקנה; ללא תקלות. אני מקווה שלא יהיו בעיות מיוחדות.

אני רוצה להקדיש מספר סלים לחידושים פדגוגיים במערכת החינוך. אלך לפי איזה סדר גילי. החידוש הראשון - בעצם המשך פעולת החידוש - היה בגן הילדים; המשך, גם לרוחב וגם לעומק, של השיטה האינטנסיבית ושל האינדיבידואליזציה בעבודת גן הילדים, גם בגן החובה, וכעת זה מתחיל לרדת גם לגבונים 3-4.

בשנת הלימודים תשל"ד נפעיל ראשיתו של ניסוי של מה שאנחנו קוראים החטיבה הצעירה או החטיבה לגיל הרך, גילאי 5-6-7, במסגרת אחת משולבת, צמודה לבית-הספר היסודי. אנחנו בודקים דגמים שונים של הניסוי הזה, מנסים לערוך אותו בניסוי מחקרי מדעי. בראש הניסוי עומדת ד"ר דינה פייטלמן, שלצורך זה עובדת במשרד החינוך והתרבות.

(חלק גדול מהדברים שאני אומר הם המשך ביצוע המלצות הועדה לבדיקת מבנה החינוך, שמשום מה זוהתה בציבור כפעולה בחטיבת הביניים. אבל כהמלצות אותה ועדה יש גם המלצות על הגיל הרך, החינוך היסודי, עד לחטיבה העליונה).

אשר לבית-הספר היסודי - דומני שגם פה הכנסנו מספר חידושים. ראשית, אנחנו מחזירים לתקנו את תקן מערכת השעות של החינוך היסודי על-ידי השלמת השעות ל-29 שעות שבועיות. אנחנו עושים זאת בהדרגה. נבצע זאת בשלוש שנים. השנה בתחיל בכיתות ג'-ד'.

אני חושב שאחד הדברים החשובים, שמי שמסתובב היום בשדה אינו יכול להתעלם מהם, הוא שיש היום הנועה חינוכית בבית-הספר. כשאני אומר תנועה חינוכית, אני מתכוון לזה שמורגשים היום בבית-הספר גם יוזמה, גם ריצה אחר יוזמות, וגם מצד אחד דירבון ועידוד של המשרד, אבל גם לפעמים היענות לקריאות של מורים ושל בתי-ספר. אני מרשה לעצמי לומר שהרוח הזאת התחילה לחדור למערכת החינוך בשנתיים האחרונות, ודומני שאנחנו יכולים כבר לראות את פרותיה. זה מתפשט מבית-ספר לבית-ספר, מאזור לאזור, וכל המרבה הרי זה משובח.

באותה מגמה של אוטונומיה, מכיון שזה צעד שנראה לנו מהפכני, אבל יחד עם זאת צריך לעשות אותו בזהירות, משום שלא כל מורה ולא כל מנהל מסוגלים וראויים לקבל את האוטונומיה - הפעלנו כשלב ראשון במתן האוטונומיה את ההגמשה בתקן השעות. זה התבטא בכך שנתנו למנהלים אפשרות לחכנן 25% משעות התקן שלהם לפי שיקול דעתם.

בשנה הבאה נצטרף צעד נוסף קדימה, על-ידי דבר שאנחנו קוראים לו סל חינוך או סל תקציבי, שהמשמעות שלו היא מתן גמישות תקציבית מירבית לכל פעולות הסיפוח. כלומר מנהל בית-ספר, במסגרת תקציב נתון, יוכל להפעיל את האמצעים ולהמיר אותם משעות הוראה לכסף ומכסף לשעות הוראה, לפי התנאים הספציפיים של בית-הספר. דבר זה לא היה קיים עד כה. הסורה היה מקבל כך וכך שעות להוראה מסייעת, כך וכך שעות ליום לימודים ארוך, לשעורי עזר וכדומה. הוא לא יכול היה לשנות. היום אנחנו מפעילים את זה, ובשנת הלימודים הבאה זה יהיה כבר ככל המערכת. זו בעצם התחלת תקציב בתי-הספר. מדובר בבתי-ספר טעוני סיפוח.

צעד נוסף שהתחלנו בו בשנה שעברה: אנחנו רוצים לראות את מערכת החינוך כמערכת שבה הפעולה נעשית באופן משולב בכל שלבי החינוך, בכל שלבי הגיל ועל-ידי כך הגורמים שפועלים במערכת החינוך: הורים, שכנים, בני נוער, מורים ותלמידים. אנחנו רוצים לראות שכונה או ישוב, בדרך כלל ישובים קטנים יותר, כחידת חינוך אורגנית, שבה מתכננים את שירותי החינוך כולם בראייה אחת, בפיס אחת, ורואים תחלופיות ואפשרות של העברה והסרה בין אמצעי אחד לשני, בהתאם לרשימת המיוחדות, לבעיות המיוחדות ולתנאים הספציפיים בכל ישוב וישוב.

גם בתחום בית-הספר הנסיי נדמה לי שעברנו את המף. אם זכור לכם, לפני שנתיים כל העולם טען נגד משרד החינוך והתרבות שהוא בולם יוזמות, והופתע כשאקדנו שאין שום מניעה לקיים כל ניסוי, בתנאי שיהיה כפוף לכמה תנאים ועמוד במבחן הביקורת. מאז התחלנו בכמה בתי-ספר ניסויים, יש לנו היום ארבעה בתי-ספר ניסויים כאלה בכל הארץ, אני מקוה שמספרם ילך ויגדל. אנחנו בודקים אותם, מלווים אותם, אנחנו רואים בהם מעין מעבדות. רובם בחינוך היסודי, ורק אחד בחינוך העל-יסודי. ביוזמה משותפת, בהיענות מצד אחד ובדירבון שלנו קצת, נעצו מספר מנהלי בתי-ספר על-יסודיים, ואני מקוה שתתקיים החינוכית שהחלה בבתי-הספר היסודיים תתפשט גם לבתי-ספר על-יסודיים. נדמה לי שהתנועה הזאת החלה, ובשנה הבאה אנחנו כבר נראה כמה ניסויים בבתי-ספר על-יסודיים בחיפה, ירושלים, תל-אביב, ובהתיישבות העובדת כמה בתי-ספר, במגמה לנסות ליצור טיפוסים חדשים, גיוון רב במסגרת של חיפוש דרך.

גאיינדיבידואליזציה בהוראה והפעלתנו מתפשטת לעת כפר אש ביום קיץ בשדה הנואה מיובש. אנחנו נמצאים הימים עם כמה מאות כיתות פעלתניות, והעניין הזה מתרחב בסדר גיאומטרי משנה לשנה. השנה אטרנו כבר: לא לרוץ בקצב גובר, כדי לבדוק את עצמנו ולראות אם באמת מה שאנחנו עושים הוא תקין, טוב. מכל מקום אין לנו ספק שזה חלק מהתנועה הזאת לאיינדיבידואליזציה של ההוראה.

גם בתחום הטיפול בתלמיד, בפרט, הרחבנו את פעולתנו, גם בצורה ארגונית, על-ידי הקמת השירות הפסיכולוגי-סיעודי (שפ"י). הדבר דרוש במיוחד בשכונות מצוקה. באותה מסגרת, הטיפול בנשירה התחיל להראות את אותותיו, על-ידי איתורם של הנושרים והחזרתם לבית-הספר.

יש הרבה בתי-ספר שאין בהם קציני ביקור. מ. ידיד:

קציני ביקור שייכים לרשויות המקומיות. החזרנו 2,800 ילדים. א. פלד:

כזכור לכם בוטל הסקר בכיתות ח' ו-ה' לנו חששות גדולים מה יהיה. אבל לא קרה שום דבר. הסקר בוטל, והעולם כמנהגו נדהג, הכל מתנהל כאילו לא היה סקר.

היו חששות של אנשי מקצוע. היו"ר א. דימלט:

אבל החלטנו לקחת את הסיכון, ולא קרה שום דבר. א. פלד:

לפי המגמות זה היה צריך לתת גם איזו ביקורת על העבודה בבתי-הספר. אבל זה היה גם המרכיב האחרון בתוצאות. היו"ר א. דימלט:

גם בתחום שיתוף הפעולה עם ההורים החלטנו כמה החלטות, ואני מקוה שעניין זה יתממש ביתר תוקף בשנים הבאות. בעצם הכרנו הכרה רשמית בארגון ההורים, בועדי הורים.

עוד חידוש, שאינו רק חידוש סמנטי, הוא עניין יום החינוך הארוך. כבר דיברנו על זה רבות. הכוונה הזאת באמת ליצור מסגרת גם לשהות של תלמידים בבית-הספר, גם לגיוון פעולות החינוך והלמידה של בית-הספר, על-ידי הפעלת אמצעים שונים ושיטות שונות של חינוך פורשלי ולא פורמלי במסגרת בית-הספר.

23.7.1973 - א. פלד

בשנה הבאה נתחיל זאת, שוב כניסוי, ואני מקווה שתוך כמה שנים הפעולה תרחב לכל המערכת.

בענין בחינות הבגרות גם כן עשינו את הצעד הראשון קרימה, אמנם צעד זהיר וקטן, אבל נדמה לי שהוא ראשיתה של דרך. אני מקווה שהמהלך הזה שהתחלנו בו יבוא לידי מימוש או לידי פעולה בהיקף רחב יותר בקדנציה הבאה, אינני רוצה לוטר ברגע זה אם בסגמה של ביטול בחינות הבגרות, על כל פנים של בדיקה יסודית, מן השורש, של בחינות הבגרות ושל החינוך העל-יסודי כולו. בימים אלה עומדת להתמנות ועדה, שבעקבות המלצות ועדת הרפורמה תבדוק ותגיש תוך ששה חודשים הצעה לארגון מחדש, גם בתוכן, גם בשיטות וגם בארגון, של החטיבה העליונה בבית-הספר העל-יסודי.

הערה אחרונה לגבי העבר נוגעת להכשרת המורים ולהכשרת המנהלים. התהליך שהתחלנו בו, של אקדמיזציה בסמינרים למורים, החל לפני כשנה. אסביר מה זה אקדמיזציה. הייתי אומרי כן בתחום הכשרת המורים אנחנו פועלים בשני מסלולים מקבילים: פעולה ראשונה היא שיפור רמת של הסמינרים למורים, גם בתחום הפיזי וגם בתחום העיוני. בתחום הפיזי - על-ידי מתן אמצעים הכרחיים לכל בית-מדרש למורים, כמו מעבדות, מיחנכי לימוד, ספריות, שאינם קשורים להיות הסמינר מכללה או לא מכללה. לדאבוננו הרב חלק מהסמינרים למורים, רמתם - מבחינת התשתית הפיזית שלהם - ירודה מזה של בתי-ספר תיכוניים טובים. אני מקווה להשלים את שיפור הסמינרים בתחום הפיזי עד תום הקדנציה הבאה.

שנית, אנחנו עוברים כעת תהליך של התאמת ההוראה בסמינרים למגמות החדשות בחינוך: התאמה יותר לפעולות שיפוח, פתיחות, הכשרת המורה למערכת שאינה מסורכזת, שאינה אחידה, שיש בה גוונים, יוזמות, אינדיבידואליזציה בהוראה, דבר שעזר היום לא היה קיים במערכת ההוראה.

שלישית, מיכלול, כלומר חתירה לקראת הענקת תארים אקדמיים לבוגרי בתי-מדרש למורים, באותם מוסדות שיוכרו לכך על-ידי המועצה להשכלה גבוהה, המרכז למכללות.

הפעולות שכרוכות בזה הן גם בתחום הפיזי, גם בתחום כוחות ההוראה, גם בתחום תכניות הלימודים ושיטות ההוראה. זאת אומרת, בתחום הפיזי - לתת להם את התשתית שראויה למכללה, ספריות, מעבדות, אמצעי עזר ללימודים; בתחום כוחות ההוראה - הייתי אומרי שיש בוץ סגל מורים כזה שראוי ללמד במוסדות להשכלה גבוהה, לפי הקריטריונים של מוסדות להשכלה גבוהה ומתוך ידיעה שבבית-מדרש לא מספיק שהמורה יהיה חוקר טוב, אלא הוא צריך להיות גם מורה טוב. והדגש בהכשרת מורים הוא על הוראה ולא על מחקר. שלישית - שיטות לימוד שהן שיטות אינדיבידואליות ולא שיטות של בית-ספר תיכון.

הדבר השני בתחום הכשרת עובדי ההוראה הוא הכשרת המנהלים. אני חושב שגם את זה אנחנו יכולים לרשום לזכותנו כחידוש, לא רק ישראלי. לי לא ידוע על פעולה דומה בעולם כולו, שיש הכשרת מנהלי בתי-ספר לתפקידם בקורס מיוחד שנמשך שנת לימודים אינטנסיבית, השקולה מבחינת השעות שלה לשנה וחצי אוניברסיטאיות. אני חושב שזאת פעולה חשובה. אינני יכול לומר שלא היו לנו בה בעיות, פה ושם גם כשלוונות. אנחנו לומדים כעת גם את הלקחים.

המחזור הראשון יצא לדרך. חלקם של האנשים השתכזו כבר כמנהלים, חלקם ישתכזו בעתיד. עם פתיחת שנת הלימודים אנחנו עומדים לפתוח את המחזור השני. השנה יהיו שני חידושים: א) נתקן את תכנית הלימודים, בעקבות הנסיון והלקחים של השנה הקודמת; ב) נשנה גם את הרכב החניכים. הגענו למסקנה שבקורס מנהלים צריכים להיות גם כאלה שמיועדים להיות מנהלים וגם כאלה שהם מנהלים בפועל. את המחזור הבא נפתח עם שתי קבוצות: בתחילת שנת הלימודים יתחיל קורס של עתודת מנהלים, ואילו בראשית שנת 1974 תצטרף אליהם קבוצה של מנהלים חדשים, כאלה שהם כבר מנהלים שנה, שנתיים או שלוש, ויבואו להשלים לימודים למשך 6-7 חודשים. באותו זמן בית-הספר יתנהל על-ידי סמלא מקום.

היו"ר א. רימלט:

האם אתם חושבים לעשות אותו דבר גם בשביל מפקחים?

א. פלד:

כן.

ס. בן-פורת:

מה היחס בין מנהלים מהחינוך, המטלכתי והמטלכתי דתי?

א. פלד:

מהמטלכתי היו 52% או 55%, מהמטלכתי-דתי - 45%-48%. אנחנו עושים זאת במכוון, למרות שהפרופורציה היא 30%-70%. אבל היות ולחינוך המטלכתי-דתי יש בעיות קשות במיוחד בתחום כוחות ההוראה והניהול, הגברנו את חלקו בהכשרת מנהלים.

ס. ירד:

האם יש גם מנהלים מהחינוך העצמאי?

א. פלד:

בשלב זה לא. יכול מאד להיות שאנחנו בצרף לקורס הבא מועמד מהחינוך העצמאי. זו גם בעיה. המושג חינוך עצמאי אוסר משהו.

ס. ירד:

אתם נותנים 95% או יותר מהתקציב.

היו"ר א. רימלט:

עם הרשויות המקומיות זה למעלה מ-100%.

א. פלד:

אני רוצה לעבור לחלק השני של דברי: לייעדים המרכזיים של המשרד לשנת הלימודים חש"ד ולשנת הכספים 1974/75. בתכניות העבודה שלנו אנחנו עומדים עכשיו להנהיג תכנית עבודה תלת-שנתית, שבה תמיד תהיה שנה אחת-דצמבר קדימה, כלומר אחת חולפת ואחת נוספת, ועל-ידי כך נכסה שתי שנות-לימודים ושתי-תחצי שנות תקציב.

המשימות המרכזיות שלנו הן חמש. המשימה המרכזית שאותה העמדנו במרכז הצעת התקציב שלנו לשנה הבאה היא הגברת פעולות הטיפוח במערכת החינוך, טיפוח שתפקידו לקדם את האוכלוסייה שהוגדרה היום באופן רשמי כאוכלוסיית המצוקה; נקבעו לה גם המספרים המתאימים על-ידי ועדת ראש הממשלה. מבחינה זו זה נוח עכשיו לשיש בתונים, אין מקום לויכוח על איזו אוכלוסייה מדובר וכמה ילדים כאלה יש. המטרה היא להביא לסילוק הזהות בין הישגים והצלחה בלימודים בבית-הספר והסיכויים להשתלב בחיי המשק והחברה, לבין המוצא העדתי וההשתייכות המעמדית. ניסחתם פה מטרה יומרנית אולי.

אנחנו יוצאים מתוך הנחה שלא כל הילדים שווים, שהכשרונות חולקו במידה שונה בין הילדים, וגם באותה מידה אנחנו מוצאים ילד מוכשר וילד לא מוכשר, ולעתים אנחנו מוצאים ילד מפורץ ילד בעל הישגים בלתי רגילים. אנחנו יוצאים מתוך הנחה שאין מקום לשינוי יוצאות לקיצוץ בגובה מסויים של התלמידים השונים. יחד עם זאת אנחנו חושבים שאסור לנו, גם כמחנכים וגם כאנשים שמופקדים על אחת הפעולות החברתיות החשובות ביותר במדינה, להביא לידי כך שתהיה תופת: אמור לי מי אתה ואיפה אתה צר, ואומר לך מה הישגיך בלימודים; או אמור לי מה הישגיך בלימודים, ואומר לך את כתובתך.

דבר זה אינו פשוט. הוא דורש גם הרחבת פעולות הטיפוח כדי לכסות את כל האוכלוסייה, וגם העסקת פעולות הטיפוח כדי להוציא מהם את מה שניתן להוציא, ובלתי להשלוח את עצמנו שיש לנו פתרונות לכל הבעיות. יש בעיות טיפוח, יש בעיות של קידום וחינוך ילדים שאין לנו עדיין פתרון להן. אבל אנחנו מעדיפים לגשש ולחפש ולנסות מאשר להמתיך לאיזה פתרון שמישהו ימצא באיזה מחקר. אנחנו מעדיפים לעשות זאת על-ידי התנסות, עם הישגים וכשלונות.

המשימה המרכזית השניה היא מה שאני קורא חינוך מוגבר לשיפור איכות החיים של החברה הישראלית, מושג שהפך להיות למעט מטבע שחוקה. אני מתכוון בכך למילוי התפקיד הצנוע לפי דעתי, לא המכריע ולא העיקרי, אבל הקיים, של מערכת החינוך בפעולות הבאות: בחינוך לאזרחות טובה ולאורח חיים תקין וחברתי, או כפי ששמעתי הגדרה יפה - למידות טובות; ב) לטיפוח תרבות פעילה, קניגוד למושג של תרבות פאסיבית,

תרבות חזריכה הפאסיבית, דבר שהוא מכת החברה המודרנית. (ג) שוב, בניגוד
אולי לאנשים שאני מכבד מאד את דעתם, שכופרים באמת החינוכית הזאת
טיפוח של חינוך ערכי, לאומי וחברתי.

המשימה השלישית שאנחנו מציבים לעצמנו
בתקופה הבאה היא קידום בני המיעוטים. אנחנו רואים כחובתנו לצמצם את
הפער הגדול הקיים בחינוך בין בני המיעוטים בארץ לבין המיגזר היהודי
לכל שכבותיו. אנחנו חותרים לבן שנגיע לאותן צרות במיגזר הערבי כפי
שיש במיגזר היהודי. אינני רוצה לומר בזה שנפתור את כל הבעיות.

המשימה הרביעית היא קידום של המערכת,
על-ידי גיוון, ניסוי, תכנון וחדשנות, מתוך אותה מגמה להגיע לאוטונומיה
מירבית של בתי-הספר ושל המנהלים.

ד. קורן: מה זו חדשנות?

א. פלד: חדשנות זה אורח פעולה, אורח חיים שבו
מתחדשים דברים כל הזמן, כמו שאפתנות
זה אורח חיים שבו כל הזמן בני-אדם שואפים.

כל מה שאמרתי אינו בא לגרוע מהפעולות
שאנחנו מסשיכים לעשות אותן באחריותנו לכל מערכת החינוך.

סימנתי את היעדים המרכזיים האלה שבא
לידי ביטוי בהצעת התקציב שלנו, בהצעת התכנית שלנו, מתוך הדגשה ברורה,
מתוך מתן עדיפות ומתוך הבטחה לעומת הדברים האחרים.

אני רוצה לתת כמה דוגמאות אופרטיביות
לדברים שאמרתי. בתחום הטיפוח אנחנו מתכוונים להציב גם יעדים כמותיים
שיבואו ויאמרו: לכלול כך וכך ילדים בתוך מסגרת פעולות הטיפוח, וגם
להציב יעדים איכותיים. בענין זה הויכוח הוא גדול, כן הישגיות לא
הישגיות, בעיות שהתשובות עליהן לא פשוטות; האם אתה מושך כל ילד מעל
ליכולתו ומגדיל את ציפיותיו, ועל-ידי כך מגביר את תיסכולו, או שאתה
מציב לכל אחד את המטרה שראית לך כמטרה שהוא יכול להגיע אליה. זו
מחלוקת עתיקה.

באופן קונקרטי תהיינה הפעולות הבאות:
השלמת התכנית הרב-שנתית של הגנונים; הפעלה מודרנית של יום לימודים
ארוך גם בגנונים ובגנים; ניסוי החטיבה הצעירה; ואנחנו חותרים להגיע
להפעלת שכר לימוד מדורג גם בגנוני 3-4, מטעמים ידועים שאי אפשר להפוך
את זה לחוק חובה חינוכי, בעיקר מטעמים תקציביים, משום שחלק גדול מתקציב
הפיטוח נהנה מכספי המגביה, וברגע שפעולה הופכת להיות פעולה של המדינה -
אין יותר אפשרות לממן אותה מכספים אלה.

בתחום החינוך היסודי אנחנו רוצים לפעול
בכמה כיוונים: באופן כמותי - כלומר לכלול אוכלוסייה גדולה יותר
ולנסות להגיע מתוך שנתיים-שלוש, עד ארבע שנים, להכללת כל האוכלוסייה
המודרנית אצלנו כאוכלוסייה טעונת טיפוח; המטח הפעולה לצמצום הנשירה
ולמניעת טינות הנזירה; הרחבת יום החינוך הארוך, וכן פעולה בתחום
התשלומים הסוציאליים. אני מקווה שנצטר צעד גדול קדימה, אולי אפילו
בעתיד הקרוב, כדי להבטיח שחוק לימוד חובה חינוכי יהיה אמנם חינוכי, ולא
רק שכר לימוד חינוכי, כאשר כל הורה חייב בהוצאות שלעתים יהיה חלק די
נכבד וכבד בהוצאות הכיס.

מ. בן-פורת: האם אתה יכול למסוד לנו על מפת הילדים
ככיתות?

א. פלד: נושא זה עומד עכשיו לדיון. היינו צריכים
לסכם את הדיון לפני כשבועיים-שלוש, אך
בגלל מחלתו של השר הוא נדחה בכמה שבועות.

מ. בן-פורת: מה המגמה?

א. פלד: יש ויכוח לגבי המגמה, אם זה בעדיפות ראשונה
או לא.

23.7.1973 - א. פלד

לאיזה מספר הגענו היום?

ס. בן-פורת:

היום התקן הוא: בכיתות רגילות - 40 ילד, בכיתות לטעוני טיפוח - 38 ילד. אבל

א. פלד:

המסוצע הריאלי הוא: בישובי איכלוס צפופים - 32 ילד בכיתה, ובסך הכל במדינה - למטה מ-30.

הטיפוח בחינוך העל-יסודי, הפעולות והמטרות: נחתור להגדלת שעורי הלמידה של תלמידים בבתי-ספר על-יסודיים מעבר לחוק חינוך חובה, על-ידי התאמת מסגרות לא קונבנציונליות ליכולת התלמידים, זאת אומרת לחרוג מהמסגרת של כיתה רגילה בבית-ספר רגיל, לילדים שאינם מסתגלים לבית-הספר הרגיל. יש לזה כל מיני שמות: כיתות קלט, כיתות הכוון, מרכזי נוער, כאשר בעצם הרעיון שמסתתר מאחוריהם הוא התאמת מסגרת הלימודים לילד שאינו מסתגל למסגרת הרגילה, גם בחינוך העיוני וגם במקצועי.

גם לגבי אלה שנופלים מרמת הכיתה?

א. רזיאל-נאור:

כן, אלה שהמסגרת הרגילה אינה מתאימה להם.

א. פלד:

לגבי אלה שעולים על רמת הכיתה - בשנת הבאה נפתח בשלושה או ארבעה מקומות ניסוי לילדים מחוננים במסגרות לימודי נפרדות, אבל בבתי-ספר רגילים. היה ויכוח גדול אם לעשות בתי-ספר נפרדים. ההחלטה הייתה לנסות, לפחות לשנה אחת, כיתות סיווגיות בבתי-ספר רגילים, כאשר האחראיות מוטלת במידה מסויימת גם על מנהל בית-הספר. כיתות רגילות אינן משמעותיות לגבי ילדים אלה. אלה ילדים שה-איי.קיו. שלהם הוא מעל ל-150.

בתחום החינוך הלא פורמלי אנחנו רוצים להרחיב בצורה ניכרת ומקיפה את פעולת החינוך החברתי. אני חושב ששנה הבאה כבר נפעל בקנה מידה רחב בבתי-ספר, מתוך ראייה חדשה של הפעולה, מתוך ניסיון להשתחרר מהמסגרות הדי נוקשות שהלכנו בהן בשנים הקודמות.

מה זאת אומרת ראייה חדשה?

א. רזיאל-נאור:

אני מוכן להקדיש את דברי עכשיו להסברת התכנית. בתחום זה של חינוך חברתי, שקשור גם לתלמיד כאזרח בחברה, גם כאזרח במדינת ישראל היהודית, פעלו עד היום גופים שונים. הייתה פעולה של שעורי מחנך, חינוך חברתי. זו הייתה פעולה לא אינטנסיבית כפי שהיינו רוצים לראותה. (א. רימלט: שעורי מחנך הפכו למרכיב במסגרת ולא לחינוך). שנית, הגדנ"ע שעסק במידה מסויימת בפעולות אלה, בתי-ספר שדה שביצעו חלק מהפונקציות האלה. את כל הפעולות האלה אנחנו רוצים עכשיו להכניס למסגרת אחת. הרעיון של התכנית הוא שפעולות החינוך החברתי, הלאומי, הערכי בבתי-הספר, תבוצענה לא רק במסגרת תכנית לימודים נאמר בשעור מחנך, אלא במסגרות אלטרנטיביות. בכל בית-ספר אנחנו רוצים לקבוע מרכז חינוך חברתי, אדם שזה יהיה תפקידו. אנחנו קובעים למספר בתי-ספר מנחים לחינוך חברתי. כלומר, אנחנו רוצים להתחיל בפעולה אינטנסיבית בתחום זה, שמלווה בהדרכת מורים וביותר דחיפה על-ידי יצירת מנגנון של הדרכה והנחיה שיפעיל פעולות אלה בצורות השונות. זה חייב אותנו לארגון מחדש גם של פעולות הגדנ"ע מתוך הדגשת יתר של מה שאנחנו קוראים שדה, ערכים, חברה - בתחום החינוך החברתי במסגרת הלימודים של בית-הספר, וגם במסגרת שדה - טיולי בית-הספר וכן הלאה.

א. פלד:

בתחום ההוראה והחינוך - אני מקוה שסוף סוף נוכל להגשים את התכנית שלנו למתן חמרי-לימודים. גם פה הכנסנו סעיף תקציבי ניכר, כדי למשוך - על-ידי סכומי כסף ניכרים - מורים לישובי פיתוח, על-ידי מתן סילגות לימודים לבני ישובי פיתוח שמוכנים לחזור וללמד בישובם לפחות חמש שנים, וגם על-ידי סילגות קיום למשך תקופת הלימודים, וחמרי-לימודים נוספים לא רק למורים, אלא גם לעובדי חינוך אחרים. יש לנו בעיות של מדריכים בחינוך המשלים, בחינוך החברתי וכן הלאה.

אנחנו רוצים - התחלנו בזה השנה - לאמץ

אזורי חינוך על-ידי סמינרים למורים. על-ידי זה יוצאים בשכרים שני הגופים.

בסמינר למורים באזור קריית-שמונה הכנסנו את תלמידי השנה השלישית לבית-הספר למשך שבוע ימים, וכאותו זמן המורים עברו השתלמות מרוכזת במשך שבוע ימים. הסמינריסטים היו נפגשים עם המורים אחת ליום, מחליפים דעות ועצות על מה שנעשה בכיתה. זו דרך טובה לשני הגופים: גם למוסדות להכשרת מורים - על-ידי שילוב הסטאז' בתוך מערכת הלימודים; (ב) זה פתרון להדרכת המורים בשדה גם על-ידי מורי הסמינריסטים.

אנחנו רוצים להגיע לכך שלאזוריים פרובלימטיים תהיה כתובת, שאמורה להיות כתובת שמכשירה מורים, יוצרת דרכי הוראה, תורות הוראה, וזה בית-המדרש למורים.

אני רוצה לסיים בהערה אחת לגבי פעולות התכנון של מערכת החינוך. התחלנו כבר - ובשנה הבאה פעולה זו תקבל את מלוא התנופה - בשני מסלולי תכנון במערכת. הקמנו צוותות לתכנון החינוך בעשור הבא. העמדנו לרשות זה תקציב. זו פעולה שנעשית על-ידי שבעה צוותות שאינם מאנשי המשרד, בראשם עומדים פרופסורים או אנשי חינוך, ותפקידם להכין תכנית למערכת החינוך עד שנת 1985.

אני יכול למנות כבר את הצוותות שאוישו: צוות אחד צריך לעסוק ביעדי החינוך; עוד אין לו יושב-ראש. צוות אחד עוסק בתכני החינוך ושיטות הוראה - בראשות פרופ' אבינרי; צוות שלישי עוסק בהתאמת מערכת החינוך לצרכי החברה והמשק - בראשות ד"ר אהירם; צוות רביעי עוסק בפעולות מערכת החינוך לצמצום הפער בין שכבות האוכלוסיה השונות - בראשות פרופ' סמילנסקי; צוות אחר עוסק בעובד ההוראה והחינוך - בראשות ד"ר איתי זק; וצוות לענין החינוך הערבי - בראשות ד"ר מתתיהו פלד. זה מסלול פעולה אחד.

יש גם מסלול פעולה שני. אנחנו מכינים כעת תכניות עבודה תלת-שנתיות כדי להגיע לכך שהתקציב שלנו לא יפול תמיד בין שתי שנות חינוך. כבר הקמנו כמה צוותות שעוסקים בהכנת תכניות העבודה - למדיניות הפיתוח, יוזמות וחדושים, וכן הלאה. התוצאה של הפעולה הזאת היא התקציב התלת-שנתי. כבר הגשנו תקציב תלת-שנתי לבינויים גם בתקציבים השוטפים, שהתקציב הבא נגיש תקציבים תלת-שנתיים.

עד כאן סיכום הנושאים המרכזיים של פעולת המשרד בשנים האחרונות, וכמה מהדברים שאנחנו כבר עומדים בראשית או כאמצע ביצועם.

אני מאחל לנו ולכם שנוכל להמשיך בדיון זה בחודש נובמבר.

היו"ר א. ריסלט: אני מודה מאד למר פלד. אני מציע שנצטמצם עכשיו בהערות.

ס. ידיד: מתוך הדברים ששמענו אני מבין שיש מגמה להגביר את הטיפוח באוכלוסיות המצוקה. התשובה של מר פלד לשאלתה שלי בענין הפנימיות התייחסה לתקציב 1974/75. איך הדברים יתבצעו לקראת שנת הלימודים הבאה, כאשר יש מגמה לפעול במסגרת תכניות הטיפוח באזורי מצוקה?

א. פלד: הדברים שאמרתם יוחסו לשנת הלימודים הבאה ולשנת התקציב הבאה. אתם הצבעתם על התקציב לפני שלושה חודשים. אם נקבל הקצבות נוספות, נתחיל זאת מראשית תשל"ד. אם לא - שנת הכספים הבאה מתחילה באפריל 1974.

ס. בן-פורת: אפשר בהחלט להתרשם לטובה מהדיווח ומהתכנית לשנה הבאה. המשרד נגע באמת בהרבה שטחים כואבים היום. נקוה שתימצא להם תרופה.

אני רוצה להדגיש את הענין של אזורי פיתוח ואת הצורך בעידוד מורים לחזור למקומותיהם. אלה שתי בעיות חמורות. בכל אזור פיתוח שומעים על הבעיה של רמת המורים. ובצדק אומרים שהמדינה חייבת להתארגן כך שיאפשר למורים בעלי רמה טובה ללכת לאזורי פיתוח.

23.7.1973 - ס. בן-פורת

לצערנו זה יושג רק אם יינתנו תנאים יותר טובים והטבות. הסתדרות המורים וארגון המורים עריין לא הצליחו לשלוח מורים לאזורי פיתוח. אני רוצה לעודד את משרד החינוך, הוא צריך לעשות הכל כדי להפנות לאזורי פיתוח מורים ברמה טובה. אינני יודע באיזו מידה המשרד ערוך לכך שמורה מאזור פיתוח שמסיים את לימודיו יחזור למקומו. אבל יש להכיר חשיבות רבה ביותר.

א. פלד:

לענין התמריצים אני רוצה לומר שני דברים. (א) לפני חודש-חודשיים ישבה ועדת שרים בראשותו של השר בר-לב וסיכמה על מערכת תמריצים לעיירות פיתוח. איננו רואים את זה כמספיק. בהצאת התקציב שלנו הכנסנו דברים מעל ומעבר למה שהועדה המליצה. הועדה המליצה כל מיני דברים שנוגעים למס הכנסה, מסכנתה לדיור ועוד משהו. אנחנו רוצים לתת דברים מעל ומעבר לזה. כדי לממש זאת, הגשנו את זה בהצעת התקציב שלנו.

השנה האוצר הקדים בהחלטה עיבוד התקציב. לפני שלושה שבועות הגשנו הצעת מסגרת. די הלכו לקראתנו בעניינים אלה.

לענין הבאתם של בני ישובי פיתוח למקומותיהם, פה היתה בעיה שאני מקווה שנתגבר עליה. לפי התקנות של משרד החינוך תלמיד שגומר קמינר חייב לשרת בישוב פיתוח. לצורך זה יש רשימה מה זה ישוב פיתוח. אבל קרה דבר מוזר, שלמסל בן בית-שמס נשלח לדימונה, שהיא ישוב פיתוח. העניין הובא לפני, ואז הכנסתי את בית-שמס לרשימת ישובי הפיתוח. ולגבי בית-שמס התנינו זאת: לא כל מי שמלמד שם, אלא כל מי שגד שם. כי בבית-שמס מלמדים מורים מירושלים. יש בעיות במקומות כמו ראש-העין, אור-יהודה, כלומר הישובים שליד הערים הם פרובלימטיים. אנחנו נקבע שבן ישוב שיחזור ללמד באותו ישוב ויהיה מוכן להשתקע ולגור בו לפחות חמש שנים, דינו יהיה כדין מורה באזור פיתוח.

היור"א. רימלט:

אני רוצה להעיר כמה הערות, קודם כל ביחס לתכנון. אני מבין שהתכנון עד שנת 1984 הוא תכנון לטווח קצר (א. פלד: בינוני, גאטר), על כל פנים לא טווח ארוך.

בתכנון צריך להביא הרבה מאד נתונים, הנוגעים למספר ילדים, איכלוס הארץ, בעיות של פיזור אוכלוסיה או לא פיזור אוכלוסיה. את זה אי אפשר לקבוע, אבל אפשר לחזות. הבעיות המתלוות לפיתוח המסק, מה שקוראים איכות החיים, כל הדברים האלה חייבים למצוא ביטוי בתכנון. כי אחרת יכול להתברר לפני 1984 שהתכנון אינו משמעותי, אם כי גם עתידניים אינם יכולים בארץ עליה כשלנו לקבוע בדיוק את הקוים. בדרך כלל עד כה תכנון החינוך נעשה ל-5-6 שנים, ורק בדברים פיזיים, כמה ילדים, כמה עולים. זו בעיה פשוטה, זא לא תכנון במובן החדש.

ביחס לאקדמיזציה של החינוך, הייתי מציע למשרד החינוך לקבל למכללות, לא רק לסמינרים, גומרי יב"כיתות, בלי העודות בגרות. מספר התלמידים בסמינרים, שהם בניים ליוצאי אסיה ואפריקה הוא גדול. מתוכם אלה שגמרו בחינות בגרות מספרם קטן. ויש ביניהם הרבה מורים ומורות טובים. אם במכללות תידרש העודת בגרות, אני חושב שזה יחסום את הדרך להרבה מאד מועמדים, דוקא תלמידים מעיירות פיתוח שיכולים להביא עזרה במקומותיהם. אני מציע לשקול זאת. לא הייתי מציע זאת, כל עוד קיימות בחינות בגרות, לגבי כל המכללות. אבל לגבי מכללות להכשרת מורים - כן. כל אחד מאתנו יודע מנסיונו שיש הרבה מאד מורות שהוכלנה להיות לברכה בחינוך, אך מסיבות שונות לא הגיעו לבחינות בגרות מלאות.

דבר נוסף: אם יגיעו בסמינרים להכשרת מורים למה שאנחנו קוראים אינטגרציה, לא הייתי מציע להכשירם לדפוס אחד של אינטגרציה, אלא לדפוסים שונים. אינטגרציה זו לא רק כיתה הטרונגנית, אלא צריך להתחיל אולי בהכשרה לחינוך דיפרנציאלי, יש קוראים לזה אינדיבידואלי. הואיל ואינני מאמין שביחס לאינטגרציה נמצא בשנים הקרובות דפוס אחד, כי יש ויכוח, אני חושב שצריך ללכת בכל הדרכים,

23.7.1973 - א. רימלט

יכול להיות שבחינוך, כל מי שקובע דרך מלך, טועה. כי בחינוך יש צורך בדרכים שונות.

דיברת על כיתות לילדים שרמתם נופלת מזו של ילדי הכיתה, גם באן אני מציע ללכת בדרכים שונות. אם מנסים פתרונות שונים בבתי-ספר שונים, יכול להיות שיימצא מספר פתרונות שיוכל לענות במידה מסויימת על הבעיה.

יש לי קצת היסוסים בקשר למיסוד החיים החברתיים בבית-הספר. המיסוד הזה הוא לדעתי האויב של כל חינוך ערכי וחברתי משמעותי. יכ"י אפילו חינוך חברתי למידות טובות - את זה יכול לעשות כל מורה ובכל מקצוע, בכל שעור ובכל שיחה, גם בהפסקה. זה ישחרר את המורים מכך.

א. פלד: לדאבוננו המורים בחינוך העל-יסודי משוחחתיים בדיעבד.

היו"ר א. רימלט: הייתי אומר שיש להתחיל בחינוך ערכי זה בהכשרת מורים בסמינר אחד או שניים. כי אני חושש שאם זה ייהפך לדבר מסוּד, עם תפקיד ותואר, אחד יגלגל את זה על השני, וכולם יגלגלו את זה על המרכז. זה צריך להיות מוטל על כל מורה. מיסוד ואורגניזציה של הנושא הזה זה ההיפך של חינוך ערכי וחינוך למידות טובות או לאזרחות טובה.

אשר למחוננים - לי יש אידיאה פיקס בעניינים אלה, עוד מהתקופה שהייתי מורה. צריך לנסות כל מיני דרכים. יש ילד שמצטיין במתימטיקה. לדעתי לא צריך להוציא אותו מהכיתה הגילית שלו לכל המקצועות. מדוע אי אפשר שהוא ילמד מתימטיקה בכיתה העליונה? יכול להיות שעברית הוא יצטרך ללמוד בכיתה שלו. יש מעטים שמצטיינים בכל המקצועות. מי שמצטיין בכל המקצועות הוא תלמיד טוב, לא מחונן. מחוננות בדרגה גבוהה מתבטאת בכשרון מיוחד לדבר מסויים. זה ההבדל בין גאון לעילוי. הגאונים מצטמצמת לדבר מסויים.

אני יודע שקשה לארגן זאת, כי ליסוד המתימטיקה בכיתה גבוהה נופל דוקא בשעה שבכיתה שלו לומדים דבר אחר. אבל אם נחשוב על תכנון לעתיד, יש אולי להפסיד את המסגרת הנוקשה של הכיתה הגילית, וזה לגבי התלמידים הטובים, מחוננים ואחרים. אני מציע לשקול צורות שונות. אם פותרים את הבעיה לגבי כל מחונן בצורה שלו, לא תיווצר כת. יש למצוא דרך שאינה מקפאה כיתות של מחוננים.

א. רזיאל-נאור: מאחר שנתבקשנו להצטמצם בהערות, ייתכן שהדברים שאומר יהיו ~~יותר~~ פסקניים.

ביחס לפעלתנות - ידוע לי שיש בתי-ספר שקיבלו ידיעה מראש שבשנה הבאה ייפתחו בהם כיתות פעלתניות. זה משמח מאד, אבל יש מורות שאינן יודעות איך לעשות זאת, והן מחכות להזמנה לאיזה קורס הכנה, להכשרה מסויימת, ובגלל סיבות לא כל כך טובות - לא למורות, לא למנהלים ולא לי - הדבר אינו מתבצע.

א. פלד: בימים אלה מחקייים קורס כזה.

א. רזיאל-נאור: אני יודעת, אך המורות שתלמדנה בשנה הבאה בכיתות פעלתניות משום מה לא נקראו לקורס.

א. פלד: אני מבקש שתמסרי לי יותר פרטים ואבדוק זאת.

א. רזיאל-נאור: הייתי רוצה לדעת קצת יותר פרטים כיצד ההדרכה הזאת פועלת, כיצד קובעים מי ומי משתתף בזה. אני משערת שהמפקח צריך להצביע על בית-הספר שלדעתו כדאי לערוך בו את הניסוי לשנה הבאה, ובעצה אחת עם המנהל קובעים מי המורה.

לא שמעתי בדברי מר פלד שום דבר על ספרי הלימוד. זו רעה חולה מאד, מחלה כרונית. 25 שנה קיימים ספרים לא

23.7.1973 - א. רזיאל-נאור

טובים ולא נכונים. הם גרועים מבחינה אינפורמטיבית, והם סביאיים לעקמומיות שבלב (א. רימלט: כל אלה בצד ספרים מצויינים). על הטובים אין מה לדבר. שמענו כאן מפי ד"ר אדן שהמחלקה שהוא עומד בראשה יודעת היטב שהענין איננו בסדר, ואני מצפה לשמוע מתי יתחילו לחשוב גם על זה. מקסימם מדי פעם מסות חדשים וועדות חדשות, אבל על זה לא שומעים.

ביחס לסורים - מדי פעם אנחנו שומעים שחרף כל ההתקדמות ומספר בוגרי הסמינרים, עדיין קיימת הסכנה שיהיה צורך להכניס כן וכך מורים בלתי מוסמכים. האם יש לכל התכנון ששמענו עליו מורים מוסמכים? ומה המצב לגבי חטיבת הביניים? מדברים על אקדמיזציה. האם יש לנו כבר לפחות מספר מספיק של מורים שקיבלו השתלמות בדרג גבוה יותר כדי ללמד בחטיבות הביניים את המקצועות שלמענם צריך להתכונן וללמוד באוניברסיטה או במכללה, והאם לא יהיה צורך גם כאן להכניס מורים בלתי מוסמכים?

ביחס לחינוך חברתי - אני תומכת בהחלט בדברים שאמר ד"ר רימלט. לא ייתכן לקבוע טבלה מיכנית כזאת, שכסושים שעור התעמלות או שעור אחר, יש שעור ערכים. ערכים זה דבר שצריך לצמוח מתוך משהו, מתוך איזו קרקע שמזינה אותם, מתוך איזו אידיאה שפדגוגית אותם. הם אינם יכולים להיעשות באופן מלאכותי. איך חושבים לעשות זאת ועל-ידי מי?

א. כץ: אני רוצה להעיר הערה אחת. אינני מאמין בהרבה משימות מרכזיות, כי אינני מאמין שזה בכוחו של המשרד. אז נאמר שהמשימה המרכזית היא צמצום הפער בין כל שם אחר שמייחסים לבעיה זו. למשימה זו חייבות להיות השלכות ברורות על נושא התכנון. את זה צריכים לקחת היטב בחשבון. כי כשאתה מדבר על משימה מרכזית כבודה כמו צמצום פערים, יש לה השלכות בנושא של משימת כוחות הוראה טובים לאזורי פיתוח, יש לה השלכות לא פחות בנושא של הכשרת מורים, ובכל הדרגים - בסמינרים, לחינוך היסודי, אבל לא פחות מזה בחינוך הגבוה לבית-הספר העל-יסודי. הדבר צריך להתחלק בהתאם לאוכלוסיית טעוני הטיפוח. בישוב כמו בית-שאן, שהוא כולו הומוגני, חבר המורים, שיטות ההוראה וצדרי הלימוד צריכים להיות שונים מאשר באוכלוסיית טעוני טיפוח בשכונה בדרום תל-אביב, וודאי בבית-ספר שרוצה לקיים בתוכו את האינטגרציה ומביא אליו אוכלוסייה טעונת טיפוח ואוכלוסייה יות מסופחת. כל זה צריך שיהיו לו השלכות במיגזרים השונים של מערכת התכנון.

לדעתי, אם המשרד ישכיל להצטמצם ולהעמיק במשימה המרכזית ולכוון את התכנון לנושא זה, הוא יעשה לא מעט.

ס. צ. נריה: בעקבות הערת היושב-ראש על כך שלא צריך לעסוק על הצורך בתעודות בגרות לגבי אלה שממשיכים לימודיהם בסמינרים, רציתי להפנות את תשומת לב המנכ"ל לבעיה של בני ישיבות שלמדו שנים בישיבות, השתלבו במערכת החינוך והגיעו לרשימת הוראה קבוע. יש להם גם סמיכות לרבנות. מה שפריע לקידום הוא חוסר תעודת בגרות. היום, לאחר שכבר הגיעו להכרה שתעודת בגרות אינה קנה המידה להשכלתו של אדם, הייתי מבקש להקדיש תשומת לב לבעיה זו, שאם באמת אנשים אלה מצליחים במקצוע, חוסר תעודת הבגרות לא צריך להפריע לקידום במערכת החינוך.

הערה שניה בקשר עם התכנון. על-יד שולחן זה עסקנו בענין בית-הספר באבו-גוש, ואני פניתי פעם למנכ"ל גם בענין בית-הספר בירב בצפת. המכנה המשותף לשני המקרים הוא שהרשות המקומית אינה מסוגלת לבצע דבר זה. וזה נוגע להרבה מקומות. אני מבקש שבתכנון לשנים הבאות סוף סוף תימצא דרך שמשרד החינוך יוכל לקחת את הדברים הללו לידין ולא יהיה תלוי בכושר הביצוע או באי-כושר הביצוע של הרשות המקומית. כי בכמה מקומות בגפשונו הדבר.

הערה שלישית נוגעת למיסוד החינוך החברתי בבית-הספר. אינני שותף במאה אחוז לחששות שהובעו כאן. אבל החששות הם חששות באותה מידה שכל מורה שעוד עוסק קצת בחינוך יחשוב: יש כבר מי שממונה על זה, ואני לגמרי משוחרר. אפשר לתת הנחיות ברורות, ואז יימנעו התקלות הללו. המרכז לחינוך חברתי בבית-הספר קובע יעדים למשך השנה,

23.7.1973 - מ.צ. ברית

והוא מודיע בכל תקופה למורים: קבענו לעצמנו בתקופה זו לעסוק בנושא זה וזה. לא בדרך של הוראות, אלא בדרך של שיתוף-פעולה. והמורים יקבלו תדריך כיצד לשלב את החינוך החברתי במערכת החינוך שלהם. כלומר המורים לא משתחררים מזה, אלא הם מקבלים הוראה והכוונה, בצורה מכובדת. ואז הענין יכול להיות רק לגרעה.

א. פלד: לענין בני הישיבות - הענין בהחלט ראוי לבדיקה. אם אתה מוכן להעביר אלי יותר פרטים, אטפל בזה.

בענין מיסוד החינוך החברתי -אולי לא הסברתי את עצמי כהלכה. לא הזכרתי את המושג שיעור בערכים. כל מי שעוסק בזה יודע שאי אפשר ללמד ערכים, אלא זה צריך להיות חדרור בכל הפעולה בבית-הספר. אבל אם החברים שדיברו על מיסוד התכונות לזה שקביעת מרכז חברתי בבית-הספר היא מיסוד, אז יש בדעתנו לקבוע מרכז לפעולת החינוך החברתי בבית-הספר, משום שהגסיון היום הוא שלא נעשית הפעולה הדרושה. זאת אומרת אין פה מצב שאנחנו צריכים לבדוק שתי אפשרויות. המצב הקיים -יום בבית-הספר, בעיקר העל-יסודיים, הוא שיש מורים ומנהלים, יש כל מה שצריך לעשות, לפעמים יש גם רכז. הכוונה היא בהחלט לקבוע צינורות שבעזרתם אפשר יהיה גם להזרים יותר אמצעים וגם לתת יותר חומר, וגם להדריך את המורים. הפעולה חייבת להיעשות על-ידי המורים ולא על-ידי מישהו אחר.

על שתי שאלות אינני יכול להשיב, כי אין לי מספרים. מכל מקום ודאי שענין המורים הוא חלק מהתכנון.

לענין הפעלתנות - הפעולה הזאת מלווה בהדרכה, גם לכיתות שבהן מחילים את הפעולה. יש גם פעולות השתלמות. ואם באיזה מקרה מורה לא קיבלה הודעה, אני מוכן לבדוק זאת. בימים אלה יש השתלמות בירושלים, וודאי גם במקומות אחרים בארץ.

אנחנו גם מתכוונים להקים סדנאות. בתי-ספר שהם ותיקים בענין, יתאפשרו למרכזי הדרכה, כמו בחלאות, דימונה.

לענין ספרי לימוד - אני מניח שחברת הכנסת רזיאל-נאור לא שמעה את תשומת שר החינוך והתרבות בכנסת, ולא ראתה ימי התערוכה שהיתה כאן.

א. רזיאל-נאור: ראיתי אותה יפה מאד.

א. פלד: אם כך, אין לי מה להוסיף.

א. רזיאל-נאור: לי יש מה להוסיף. אפילו בתערוכה זו הראיתי למד אדון תקליט על 25 שנות הסדינה, שהוא אונני-סונו, והוא אסר שאני צודקת.

הי"ד א. רימלט: הויכוח תם היום; הוא לא נשלם. הוא יימשך בכנסת הבאה. אני מודה למר פלד.

א. פלד: נמצא כאן אתנו מר מאיר איילס, המיועד להיות יו"ד המזכירות הפדגוגית של משרד החינוך והתרבות. מאיר איילס היה מנהל בית-הספר האזורי המקיף בנפת, היה שנים מנהל בית-ספר יסודי ואחר כך על-יסודי, איש חינוך ותיק, בר-אוריים.

הי"ד א. רימלט: אני מאחל למר איילס הצלחה בעבודה. אני מקווה שועדת החינוך תשמע ממנו על תכניות של המשרד ועל נושאים אחרים, כפי שנקבע.

אני מודה לכם. הישיבה בעולה.